

tudás iskolai, órai adaptációjánál jelentkeznek. A 'Médiaismeret' ebből a szempontból is segítséget nyújt a gyakorló pedagógusnak. Egyrészt elemzési útmutatót kínál a médiaszövegekhez. Lépésről lépésre tanít meg a formanyelvi és szimbolikus kódok tudatos olvasására. Mindemellett konkrét feladatokat ad, amelyeket – angliai származásuktól függetlenül – a tanítás során hasznosítani lehet. Sajnos az önálló fejezetben bemutatott esettanulmányok – amelyek keretében a könyv részletesen ismerteti helyi lapok, televíziók és rádiók működését, szerepüket a helyi nyilvánosság formálásában, finanszírozási rendszerüket – rengeteg névvel terhelt angliai példák, így itt fokozottan működésbe lépnek az elidegenítő effektusok. Az mindenesetre tanulságos, hogy a tankönyv odafigyel a tömegkommunikáció lokális jelenségeire is. Magyarországon 1985 óta, az első, még tanácsi tulajdonú helyi televízió megalapításától szinte valamennyi nagyobb településen működik egy vagy több médium. Elemzése, vizsgálata viszont jócskán elmarad a betöltött vagy elvárt szerepéhez képest.

A médiapedagógia az élmények és a kreatív alkotómunka nélkül elképzelhetetlen. A könyv utolsó két fejezete a gyakorlat és a kutatás megvalósításához nyújt ismeretet és ötleteket. Különösképpen a médiakutatás módszereinek, fogásainak alapszintű bemutatására érdemes odafigyelnünk. A hazai tankönyvek mintha igyekeznének távol tartani a tanulókat és pedagógusokat az empirikus vizsgálatok végzésétől.

Még egy hatékonyan működő médiaoktatási rendszer eredményeként is naivitás volna elvárni, hogy a nézők a vetélkedőkben mélystruktúrákat keressenek, a híradók szimbolikus üzeneteire figyeljenek, a szappanoperákban a társadalmi rétegek reprezentációját keressék, a reality show valóságához való viszonyát elemezzék. Pedig a médiaoktatás teljesen reménytelen vállalkozás, ha a tömegkommunikációs jelenségek értelmezésének szükségességét a közoktatásban tanulók körére szűkítjük. A média tudatos használatát nem csupán az iskoláskorúaknak, a kiszolgáltatottságukat oly sokszor kiemelt gyermekeknek és kamaszoknak, hanem valamennyiünknek, médiagyártóknak és befogadóknak, szülőknak és pedagógusoknak egyaránt jó volna elsajátítani. A 'Médiaismeret' megfelel e kettős funkciónak. Igényes és a nem szakmabeliek számára is viszonylag könnyen érthető nyelvezete, áttekinthető szerkezete alkalmassá teszi a magánhasználatra. Arra, hogy intézményes keretektől függetlenül is elgondolkozzunk, miképp és miért éppen az a tudás alakul ki bennünk a világról, amelyet a magunkénak érzünk.

O'Sullivan – Dutton – Rayner (2002): *Médiaismeret*.
Korona Kiadó, Budapest.

Murai András

Képirástan

Gyakran olvasni-hallani azt a kijelentést filmkészítőktől, hogy nem szeretnek szavakban fogalmazni. Szabó Gábor, a kitűnő operatőr, Filmes könyv'-e arról tanúskodik, hogy szerzője ugyanolyan mestere a szavaknak, mint a kamerának: olvasmányos, élvezetes stílusban fogalmazza meg gondolatait az operatőr munkájáról.

Szabó Gábor ugyan tanít a Színház- és Filmművészeti Egyetemen, de kötetét nem tankönyvnek szánta. Témájának kifejtése közelebb áll az alkotói tapasztalaton nyugvó elmélkedéshez, mint egy sajátos látásmódú művész esztétikai nézeteinek a rögzítéséhez. A felhozott példák és a megnevezett mesterek esetében is ügyel arra, hogy ne foglaljon állást valamelyik irányzat vagy művészi törekvés mellett. Talán ez a magya-

rázata annak, hogy jóformán alig találkozunk konkrét példákkal mások műveiből. Szigorúan tartja magát témája határaihoz: az operatóri munka technikai és hatáskeltő lehetőségeinek a bemutatásához.

A filmelméletek történetében otthonos olvasó számára ismertek azok az eszközök (a beállítás, a plán, a látószög, a gépmozgás, a fény-árnyék viszonyok stb.), amelyekről Szabó ír, csakhogy ezúttal nem az értelmező-befogadó nézőpontja a hangsúlyos, hanem az alkotóé. Az egyes fejezetek és alfejezetek elején röviden ismerteti az adott technikai és képi kifejezőeszköz jellemzőit, majd hatáskeltő lehetőségeit és módjait vázolja. Szabó többször is hangsúlyozza, hogy a látvány, a képfolyam mögött jelentés és logika húzódik meg, amelynek pontos és kifejező artikulálása az alkotó felelőssége.

A filmkészítési gyakorlat bemutatásánál elsősorban az amerikai filmipar módszereit tekinti viszonyítási pontnak. Ott található ugyanis a legtöbb séma és képi sablon, írott és íratlan szabály, mellyel megpróbálják egyezményessé tenni a mozgókép nyelvét. Így akarják a producerek a kereskedelmi sikert minél kockázatmentesebben biztosítani, valamint a kiszámíthatatlan rendezőket megfegyelmezni. Szabó Gábor egy-egy rész végén mindig jelzi, hogy a tárgyalt módszernek a bevett gyakorlat mellett még milyen lehetőségei maradtak kiaknázatlanul; mi az, ami elmozdulást, valódi művészi távlatot nyithat a képalkotók számára. Ilyenkor sejteti, hogy az igazi kihívást számára is az európai játékfilmgyártás művészi hagyományainak a folytatása jelenti.

Többször említi a könyvben az operatőr mellett a rendezőt is. A szerző tudja, hogy bármennyire kulcsfontosságú az operatőr szerepe a forgatáson, tisztában van vele, hol helyezkedik el az alkotói hierarchiában. Az operatőr munkája egy hosszabb alkotófolyamat része, fontos állomás a film végső formájához vezető úton. A hatásos, igényesen megkomponált műalkotáshoz nélkülözhetetlen a szakmai alázat és a társalkotó munkájának tiszteletben tartása, a szakmai lehetőségek és korlátok tudatosítása. A művészi sikernek ez is fontos feltétele.

A kötet végén a következő tanácsot adja a szerző azoknak, akik kedvet kaptak a filmcsináláshoz: „Üljön le egy csendes sarokba, hunyja be a szemét, és álmodja maga elé, amit látni szeretne. Ne próbáljon meg ‚könyvből főzni’, mert az soha nem lesz olyan utánozhatatlanul egyéni, mintha az érzéseit követné. Azok a szempontok, amelyek a könyvben olvashatóak, úgyis ott fognak munkálni valahol a háttérben. Szóval: hallgasson az ösztöneire, és feledkezzen el arról, amit e könyvben olvasott!” (141.) A szabályok megismerése után a legfontosabb feladat a szabályok megtagadása – az érdemi alkotás ezzel kezdődik.

Végül térjünk vissza a kifejtés módjához. A bevezetőben Szabó Gábor jelzi, hogy a látvány hatásmechanizmusának leírásához használt szemiotikai módszert és szempontokat nem tudományos fejtegetésekre használja. A nyelvészeti és egyéb párhuzamok a szemléltetés eszközei, a könnyebb megértést szolgálják.

Pontos, lényegre törően megírt könyv Szabó Gábor munkája. Akár szakmai tanácsért, akár alapozó ismeretekért lapozunk bele, nem fogunk csalódni.